

Sygn. akt I ACa 44/13

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 28 marca 2013 r.

Sąd Apelacyjny w Białymstoku I Wydział Cywilny

w składzie:

Przewodniczący	:	SSA Krzysztof Chojnowski (spr.)
Sędziowie	:	SA Irena Ejsmont - Wiszowata SO del. Beata Wojtasiak
Protokolant	:	Izabela Lach

po rozpoznaniu w dniu 28 marca 2013 r. w Białymstoku

na rozprawie

sprawy z powództwa **J. O. i M. O. (1)**

przeciwko **Z. M.**

o uznanie czynności prawnej za bezskuteczną

na skutek apelacji pozwanej

od wyroku Sądu Okręgowego w Białymstoku

z dnia 26 listopada 2012 r. sygn. akt I C 361/11

I. oddala apelację;

II. odstępuje od obciążania pozwanej kosztami instancji odwoławczej;

III. nakazuje wypłacić ze Skarbu Państwa – Sądu Okręgowego w Białymstoku adw. J. D. kwotę 3321 zł (w tym 621 zł należnego podatku od towarów i usług) tytułem wynagrodzenia za świadczoną w drugiej instancji pomoc prawną z urzędu.

UZASADNIENIE

Powodowie J. O. i M. O. (1) wnosili o uznanie za bezskuteczną w stosunku do nich umowy sprzedaży prawa odrębnej własności lokalu mieszkalnego numer (...) położonego przy ulicy (...) w B., wraz z przynależną piwnicą oznaczoną numerem(...) o łącznej o powierzchni 76,00 m^(2), dla którego Sąd Rejonowy w Białymstoku IX Wydział Ksiąg Wieczystych prowadzi księgę wieczystą KW Nr (...), zawartą pomiędzy M. O. i M. O. (2), a pozwaną Z. M. przed notariuszem P. L. w dniu 5 lipca 2010 roku za numerem repertorium (...), z uwagi na posiadanie przez powodów

wierzytelności wobec dłużników M. O. i M. O. (2) w wysokości 78.115,50 złotych wynikającej z tytułu egzekucyjnego w postaci wyroku Sądu Okręgowego w Białymstoku z dnia 18 listopada 2010 roku w sprawie I C 2059/09 zaopatrzonego w klauzulę wykonalności postanowieniem Sądu Okręgowego w Białymstoku z dnia 20 grudnia 2010 roku. Domagali się też zasądzenia od pozwanej na ich rzecz kosztów procesu, w tym kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych.

Pozwana Z. M. wносиła o oddalenie powództwa.

Wyrokiem z dnia 26 listopada 2012 roku Sąd Okręgowy w Białymstoku uwzględnił powództwo w całości, orzekł o kosztach nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu pozwanej i odstąpił od obciążania pozwanej kosztami procesu.

Rozstrzygnięcie to zapadło po dokonaniu przez Sąd Okręgowy następujących ustaleń faktycznych:

W dniu 3 grudnia 2009 roku powodowie J. O. i M. O. (1) wnieśli do Sądu Okręgowego w Białymstoku pozew przeciwko M. O. i M. O. (2) o zapłatę kwoty 110.439,66 złotych z ustawowymi odsetkami, a sprawa została zarejestrowana pod sygnaturą I C 2059/09.

W latach 2009-2010 M. O. (3) i M. O. (2) zawarli kilka umów pośrednictwa sprzedaży lokalu mieszkalnego numer (...) położonego w B. przy ulicy (...), ale nie udało się im zbyć go za pośrednictwem agencji nieruchomości. W dniu 5 lipca 2010 roku w Kancelarii Notarialnej E. L. i P. L. w B. M. O. (3) i M. O. (2) zawarli z pozwaną Z. M. umowę sprzedaży, na mocy której przenieśli na jej rzecz własność lokalu mieszkalnego numer (...) składającego się z 4 izb wraz z przynależną piwnicą oznaczoną numerem (...) o łącznej powierzchni 76 m², znajdującego się na I kondygnacji (parter) w budynku wielomieszkaniowym w B. przy ulicy (...) wraz z udziałem obejmującym (...) części nieruchomości, składającej się z działek oznaczonych numerami geodezyjnymi (...) o łącznej powierzchni 0,4767 ha, na której znajduje się przedmiotowy budynek wielomieszkaniowy wraz z częściami budynku i urządzeń, które nie służą wyłącznie do użytku właścicieli lokali w 760/38292 częściach. Umówioną cenę sprzedaży w kwocie 200.000 złotych pozwana przekazała zbywcom w maju 2010 roku.

Sąd Okręgowy w Białymstoku wyrokiem z dnia 18 listopada 2010 roku w sprawie I C 2059/09 zaopatrzonym w rygor natychmiastowej wykonalności zasądził od M. O. (2) i M. O. solidarnie na rzecz powodów kwotę 78.115,50 złotych z ustawowymi odsetkami od dnia 15 czerwca 2006 roku do dnia zapłaty. Wyrok ten został zaopatrzony w klauzulę wykonalności postanowieniem Sądu Okręgowego w Białymstoku z dnia 20 grudnia 2010 roku. W dniu 14 stycznia 2011 roku powodowie wnieśli o wszczęcie egzekucji przeciwko dłużnikom z prawa odrębnej własności lokalu numer (...) położonego w B. przy ulicy (...). Pismem z dnia 15 lutego 2011 roku komornik sądowy przy Sądzie Rejonowym w Białymstoku poinformował pełnomocnika powodów o zbyciu tego prawa na rzecz pozwanej w drodze umowy sprzedaży. Wyrokiem z dnia 10 czerwca 2011 roku Sąd Apelacyjny w Białymstoku zmienił wyrok Sądu Okręgowego w Białymstoku z dnia 18 listopada 2010 roku o tyle, że obniżył wysokość wierzytelności głównej zasądzonej na rzecz powodów do kwoty 73.682,80 złotych, uchylił postanowienie o nadaniu rygoru natychmiastowej wykonalności wydanemu wyrokowi i oddalił apelację pozwanych M. O. (2) i M. O. w pozostałym zakresie.

Dłużnicy M. O. (3) i M. O. (2) nie przeznaczyci środków uzyskanych ze sprzedaży lokalu mieszkalnego numer (...) położonego w B. przy ulicy (...) na spłatę wierzytelności stwierdzonej wyrokiem Sądu Okręgowego w Białymstoku z dnia 18 listopada 2010 roku w sprawie I C 2059/09, zmienionym wyrokiem Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z dnia 10 czerwca 2011 roku. M. O. (3) nie pracuje, opiekuje się matką i otrzymuje z tego tytułu zasiłek w kwocie 500 złotych miesięcznie. M. O. (2) otrzymuje rentę z tytułu niezdolności do pracy w kwocie 600 złotych miesięcznie. Wykonuje dodatkową pracę na stanowisku ochroniarza z wynagrodzeniem w kwocie 1.000 złotych miesięcznie. Mieszkanie przy ulicy (...) w B. stanowiło ich jedyny majątek.

Pozwana jest matką M. O. oraz teściową M. O. (2). Od 2003 roku mieszkała z nimi w należącym do niej mieszkaniu przy ulicy (...) w B., pozostawała z nimi w dobrych relacjach. M. O. (3) i M. O. (2) obecnie odwiedzają matkę w mieszkaniu

przy ulicy (...) w B. i pomagają jej w czynnościach dnia codziennego. Decyzję o zakupie mieszkania pozwana podjęła po uzyskaniu informacji o kłopotach finansowych córki i zięcia.

Nieprawomocnym wyrokiem z dnia 25 października 2012 roku w sprawie XV K 1199/11 Sąd Rejonowy w Białymstoku uznał M. O. (2) i M. O. za winnych tego, że działając wspólnie i w porozumieniu i w celu udaremnienia wykonania mającego zapaść w sprawie I C 2059/09 wyroku zasądzonego od nich roszczenie J. i M. O. (1) w kwocie 78.115,50 złotych, sprzedali Z. M. za 200.000 złotych lokal mieszkalny numer (...) przy ulicy (...) w B. z przynależnościami, udaremniając przez to zaspokojenie wierzycieli, przy czym M. O. (2) dopuścił się tego czynu, mając z powodu choroby psychicznej w znacznym stopniu ograniczoną zdolność rozpoznania znaczenia swego czynu i zdolność kierowania swym postępowaniem.

W rozważaniach prawnych Sąd I instancji wskazał, że zgodnie z art. 527 k.c. przesłankami skargi pauliańskiej są istnienie interesu wierzyciela w postaci wierzytelności, dokonanie przez dłużnika czynności prawnej z osobą trzecią, pokrzywdzenie wierzyciela wskutek czynności prawnej dokonanej przez dłużnika, dokonanie przez dłużnika czynności ze świadomością pokrzywdzenia wierzycieli, uzyskanie wskutek tej czynności korzyści majątkowej przez osobę trzecią, działanie osoby trzeciej w złej wierze i uznał, że przesłanki te zaistniały w niniejszej sprawie.

W pierwszej kolejności Sąd Okręgowy zaznaczył, że M. O. (3) i M. O. (2) są dłużnikami powodów, co potwierdza wyrok Sądu Okręgowego w Białymstoku z dnia 18 listopada 2010 roku w sprawie I C 2059/09, zmieniony wyrokiem Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z dnia 10 czerwca 2011 roku. Na tej podstawie M. O. (2) i M. O. (3) zostali zobowiązani do zapłaty na rzecz powodów kwoty 73.682,80 złotych z należnymi odsetkami ustawowymi od dnia 15 czerwca 2006 roku do dnia zapłaty. W dacie orzekania w niniejszej sprawie (art. 316 § 1 k.p.c.) Sąd Okręgowy nie dysponował informacją, aby dłużnicy spłacili ten dług w całości lub w określonej części.

Dalej Sąd I instancji wskazał, że na mocy umowy z dnia 5 lipca 2010 roku M. O. (2) i M. O. (3) zbyli na rzecz pozwanej należące do nich prawo odrębnej własności lokalu mieszkalnego numer (...) położonego przy ulicy (...) w B..

Sąd Okręgowy podkreślił, że spór koncentrował się wokół kwestii, czy sporna czynność została dokonana przez dłużników z pokrzywdzeniem wierzycieli, czy w dacie jej dokonywania dłużnicy mieli świadomość ich pokrzywdzenia, czy pozwana odniosła korzyść majątkową ze spornej transakcji oraz czy wiedziała, że M. O. (2) i M. O. (3) mieli niespłacone zobowiązania finansowe wobec powodów i wskutek tej czynności powodowie nie uzyskają zaspokojenia z pozostałego majątku dłużników. Strony pozostawały również w sporze co do tego, czy umowa z dnia 5 lipca 2010 roku miała charakter odpłatny. W ocenie Sądu I instancji ma to istotne znaczenie przy ocenie stanu świadomości osoby trzeciej co do działania dłużnika z pokrzywdzeniem wierzycieli. Jeżeli bowiem wskutek tej czynności uzyskała korzyść majątkową bezpłatnie, art. 528 k.c. wyłącza przesłankę złej wiary osoby trzeciej. Wierzyciel nie musi wykazywać, czy osoba trzecia wiedziała lub przy zachowaniu należytej staranności mogła się dowiedzieć o tym, że dokonując czynności prawnej, dłużnik działał z pokrzywdzeniem wierzycieli. Stan podmiotowy osoby trzeciej jest prawnie obojętny, niezależnie od stosunku łączącego dłużnika z osobą trzecią, a do zaskarżenia wystarczające będzie spełnienie pozostałych przesłanek z art. 527 k.c. Zdaniem Sądu Okręgowego zgodne zeznania świadków M. O. (2), M. O., poparte spójną relacją świadków A. G. i J. G. potwierdziły, że sporna umowa miała charakter odpłatny. Wynikało z nich, że pozwana miała zgromadzone oszczędności w kwocie 50.000 dolarów, które wymieniła na złotówki, a następnie przekazała córce i zięciowi na poczet ceny zakupu mieszkania numer (...) przy ulicy (...) w B..

Sąd Okręgowy badając pozostałe przesłanki z art. 527 k.c. przyjął, że zaskarżona czynność została dokonana z pokrzywdzeniem wierzycieli (powodów). Zaznaczył, że w świetle art. 527 § 2 k.c. do pokrzywdzenia wierzycieli dochodzi, gdy wskutek czynności prawnej dłużnik stał się niewypłacalny albo stał się niewypłacalny w wyższym stopniu, niż był poprzednio. Powołując się na orzecznictwo Sądu Najwyższego i sądów powszechnych Sąd I instancji wskazał, że niewypłacalność dłużnika oznacza taki stan jego majątku, w którym egzekucja nie może przynieść zaspokojenia wierzytelności pieniężnej przysługującej przeciwko temu dłużnikowi, a pokrzywdzenie powstaje na skutek takiego stanu faktycznego majątku dłużnika, który powoduje niemożność, utrudnienie lub odwleczenie zaspokojenia wierzyciela, przy czym pokrzywdzenie wierzyciela należy oceniać nie według chwili dokonania czynności

prawnej dłużnika z osobą trzecią, lecz według chwili jej zaskarżenia (wystąpienia z żądaniem uznania bezskuteczności czynności prawnej). W dacie wytoczenia powództwa dłużnicy nie mieli innego majątku, z którego powodowie mogliby się zaspokoić. Zeznania M. O. (2) potwierdziły, że zajmowany obecnie przez nich lokal przy ulicy (...) w B. należy do pozwanej. Dłużnicy osiągają dochody, ale ich wysokość nie pozwala na spłatę zobowiązania w wysokości przekraczającej obecnie ponad 100.000 złotych (po doliczeniu odsetek) w czasie, w jakim byłoby to możliwe po przeprowadzeniu egzekucji z mieszkania. Jedyne majątek dłużników, z którego powodowie mogli w rozsądnym czasie zaspokoić przysługującą im wierzytelność stanowiło mieszkanie położone przy ulicy (...) w B.. Powodowie nie mogli też uzyskać zaspokojenia ze środków uzyskanych ze sprzedaży tego mieszkania. Z zeznań M. O. i M. O. (2) wynikało bowiem, że środki uzyskane z jego sprzedaży zostały przeznaczone na spłatę innych zobowiązań. O tym, że dokonana czynność prawna między pozwaną a dłużnikami spowodowała ich niewypłacalność, uniemożliwiła wierzycielom (powodom) wyegzekwowanie kwoty dochodzonej na podstawie wyroku Sądu Okręgowego w Białymstoku z dnia 18 listopada 2010 roku w sprawie I C 2059/09 świadczą też okoliczności stwierdzone nieprawomocnym wyrokiem Sądu Rejonowego w Białymstoku z dnia 25 października 2012 roku w sprawie XV K 1199/11. Sąd Okręgowy podkreślił, że orzeczenie to nie wiąże sądu cywilnego z uwagi na treść art. 11 k.p.c. Sąd cywilny może samodzielnie badać, czy nieprawomocnie skazany dopuścił się czynu, który powoduje jego odpowiedzialność cywilną. Sąd Okręgowy zaznaczył, że nieprawomocne orzeczenia karne są dokumentami urzędowymi, podobnie jak protokoły posiedzeń w sprawie karnej i zgodnie z art. 244 k.p.c. stanowią dowód tego, co zostało w nich urzędowo poświadczane. Inne dokumenty zgromadzone w sprawie karnej, mające charakter dokumentów prywatnych (art. 245 k.p.c.) i ich moc dowodową, także mogą być wykorzystane przez sąd w sprawie cywilnej przy ustalaniu stanu faktycznego. Sąd ocenia je według swobodnej oceny dowodów (art. 233 k.p.c.) tak, jak każdy inny dowód. Zgodnie z art. 252 k.p.c. strona, która zaprzecza prawdziwości dokumentu urzędowego albo twierdzi, że zawarte w nim oświadczenia organu, od którego dokument pochodzi, są niezgodne z prawdą, powinna te okoliczności udowodnić. Pozwana nie zaoferowała żadnych dowodów, które obalilyby przewidziane w art. 244 § 1 k.p.c. domniemanie prawdziwości orzeczenia Sądu Rejonowego w Białymstoku w sprawie XV K 1199/11 i zawartych w nim okoliczności.

Jednocześnie Sąd I instancji uznał, że treść tego orzeczenia wskazuje jednoznacznie, że dłużnicy M. O. (3) i M. O. (2) działali ze świadomością pokrzywdzenia wierzycieli. Świadomość ta istnieje wtedy, gdy dłużnik zdaje sobie sprawę (uświadamia sobie), że wskutek dokonania czynności prawnej z osobą trzecią może spowodować niemożność zaspokojenia się wierzycieli z jego majątku. Samo pokrzywdzenie wierzycieli nie musi być zamiarem dłużnika – wystarczy, żeby dłużnik takie pokrzywdzenie przewidywał w granicach ewentualności. W ocenie Sądu Okręgowego dłużnicy M. O. (3) i M. O. (2) mieli świadomość, że dokonanie przez nich spornej czynności uniemożliwi, lub poważnie utrudni spłatę zobowiązania stwierdzonego wyrokiem Sądu Okręgowego w Białymstoku w sprawie I C 2059/09. Sporna czynność została dokonana jeszcze przed wydaniem tego wyroku, ale już po wytoczeniu powództwa. Podejmowane jeszcze w 2009 roku próby sprzedaży tego mieszkania za pośrednictwem wyspecjalizowanych agencji zbiegły się też w czasie z procesową aktywnością powodów w sprawie I C 2059/09. Pozwala to przyjąć, że dłużnicy wiedzieli o toczącej się sprawie i jej przedmiocie. Powinni więc liczyć się z tym, że przyszłe rozstrzygnięcie może być dla nich niekorzystne.

W ocenie Sądu I instancji nie budzi też wątpliwości, że pozwana wiedziała o działaniu dłużników z pokrzywdzeniem wierzycieli (powodów), co ułatwia domniemanie z art. 527 § 3 k.c. Przepis ten zwalnia wierzyciela z obowiązku wykazywania, że osoba trzecia wiedziała, lub przy dołożeniu należytej staranności mogła się dowiedzieć, że dłużnik działał ze świadomością pokrzywdzenia wierzycieli. Osoba dochodząca wierzytelności musi jedynie udowodnić, że czynność prawna dokonana przez dłużnika przyniosła korzyść majątkową osobie pozostającej w bliskim z nim stosunku. W piśmiennictwie wskazuje się, że o istnieniu bliskiego stosunku pomiędzy dłużnikiem, a osobą trzecią decydują zwykle więzy rodzinne (pokrewieństwo, powinowactwo) oraz małżeństwo i konkubinaty. Do takich relacji należy ponadto zaliczyć więzy przyjaźni, bliskiej znajomości, wdzięczności, zależności, więzy na tle prowadzenia wspólnych interesów. Wyrażany jest także pogląd, że pojęcia osoby bliskiej nie należy identyfikować z określonymi więzami rodzinnymi, lecz winny być brane pod uwagę faktyczne stosunki łączące dłużnika z osobą trzecią. Pozwana pozostaje w bliskim stosunku z dłużnikami, gdyż jest matką M. O. i teściową M. O. (2), mieszkała z nimi w jednym mieszkaniu od 2003 roku do czasu przeprowadzki do nabytego w drodze zaskarżonej czynności mieszkania. M. O.

(3) sprawowała w tym czasie opiekę nad matką w związku z występującymi u niej schorzeniami. Z relacji pozwanej i przesłuchanych w sprawie świadków wynika, że łączyły ich w tym czasie pozytywne relacje. Pozwala to zatem domniemywać, że z racji bliskich więzi z dłużnikami pozwana знаła ich sytuację majątkową i ciężące na nich zobowiązania wobec powodów oraz cel ich działań. Pozwana w czasie wysłuchania w dniu 7 sierpnia 2012 roku przyznała ponadto, że wiedziała o trudnej sytuacji finansowej córki i jej zięcia, chciała im pomóc.

W ocenie Sądu Okręgowego została również spełniona ostatnia, niezbędna przesłanka skargi paulińskiej w postaci uzyskania korzyści majątkowej przez osobę trzecią. Sąd ten zaznaczył, że przyjmuje się, iż może ona polegać na zwolnieniu z zobowiązania, lub nabyciu prawa majątkowego (przedmioty majątkowe, rzeczy oraz prawa majątkowe - zbywalne), przy czym w tym drugim wypadku drugorzędne znaczenie ma cena. Zdaniem Sądu I instancji korzyść majątkowa uzyskana przez pozwaną polegała na nabyciu prawa odrębnej własności lokalu mieszkalnego.

W konsekwencji Sąd I instancji uwzględnił powództwo.

Sąd Okręgowy rozstrzygnął o kosztach udzielonej pozwanej, a nie opłaconej przez nią pomocy prawnej z urzędu na podstawie art. 29 ust. 1 ustawy z dnia 26 maja 1982 roku Prawo o adwokaturze w zw. z § 6 pkt 6 i § 2 ust. 3 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 roku w sprawie opłat za czynności adwokackie oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu.

Jednocześnie Sąd I instancji odstąpił od obciążenia pozwanej kosztami procesu na podstawie art. 102 k.p.c. Podkreślił, że pozwana jest osobą starszą, schorowaną, wymagającą pomocy innych osób w czynnościach dnia codziennego. Otrzymuje skromną emeryturę w wysokości około 705 złotych miesięcznie, która nie wystarcza na pokrycie niezbędnych kosztów utrzymania, w tym zakup leków w kwocie 200 - 300 złotych miesięcznie. W ocenie Sądu Okręgowego obciążenie pozwanej znacznymi ze względu na wartość przedmiotu sporu kosztami procesu spowodowałoby poważny uszczerbek w niezbędnych kosztach jej utrzymania i w konsekwencji drastycznie pogorszyło jej sytuację życiową. Rozstrzygnięcie to byłoby więc trudne do pogodzenia z poczuciem sprawiedliwości oraz zasadami współżycia społecznego.

Powyższy wyrok w części uwzględniającej powództwo zaskarżyła apelacją pozwana zarzucając:

1) naruszenie prawa materialnego, tj. art. 527 § 1 k.c. poprzez błędną wykładnię tego przepisu i przyjęcie, że korzyść majątkową osoby trzeciej, w rozumieniu tego przepisu, będzie stanowiło odpłatne nabycie prawa odrębnej własności lokalu mieszkalnego za jej cenę rynkową, w sytuacji, gdy z tytułu umowy dłużnicy M. i M. O. (2) otrzymali od pozwanej właściwy i podlegający egzekucji ekwiwalent, który spożytkowali na spłatę innych zobowiązań oraz na zaspokojenie własnych potrzeb.

Do powyższego naruszenia doszło w sytuacji, gdy strona powodowa nie kwestionowała podnoszonej przez M. i M. O. (2) okoliczności co do przeznaczenia uzyskanych w wyniku sprzedaży nieruchomości środków, nadto z akt komorniczych ED Km 270/11 nie wynika, aby powodowie złożyli stosowny wniosek o zajęcie środków pochodzących ze sprzedaży nieruchomości. Niekwestionowane ustalenie przez Sąd, że umowa miała charakter odpłatny - wyklucza przyjęcie, że w wyniku umowy pozwana osiągnęła korzyść, bowiem umowa sprzedaży była umową konsensualną, odpłatną i wzajemną,

2. sprzeczność istotnych ustaleń Sądu z treścią zebranego w sprawie materiału dowodowego, w zakresie pokrzywdzenia wierzycieli J. O. i M. O. (1) i uznanie, że wskutek spornej czynności doszło do ich pokrzywdzenia, co Sąd ustalił na podstawie dopuszczonych po zamknięciu przewodu sądowego - akt sprawy XV K 1199/11, gdzie w dniu 25 października 2012 roku zapadł nieprawomocny wyrok. Ustalenia Sądu w tym zakresie godzą w prawo pozwanej do rzetelnego procesu i możliwości obrony swoich praw, w sytuacji, gdy Sąd dopuszcza poza rozprawą dowód z akt sprawy niedostępnych dla pozwanej i wywodzi z tego skutki prawne - niekorzystne dla Z. M., jednocześnie Sąd odstępuje od trafnej oceny okoliczności dotyczących pokrzywdzenia powodów w oparciu o materiał dowodowy zebrany w toku sprawy - w szczególności z załączonych do akt sprawy dokumentów komorniczych, z których wynika, iż powodowie w sposób wyjątkowo ograniczony prowadzą postępowanie egzekucyjne: nie złożyli wniosku o zajęcie wynagrodzenia

dłużników, zajęcie ich rent i świadczeń socjalnych, nie zlecili poszukiwania majątku ani nie zajęli posiadanych przez nich wierzytelności. Nadto Sąd nie uwzględnił okoliczności, że to na wniosek wierzycieli postępowanie egzekucyjne zostało zawieszono.

Wnosiła o zmianę zaskarżonego wyroku i oddalenie powództwa w całości i zasądzenie na rzecz adwokata J. D. kosztów zastępstwa procesowego udzielonego z urzędu za postępowanie odwoławcze, które to koszty nie zostały opłacone w żadnej części ewentualnie o uchylenie zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Okręgowemu w Białymstoku, wraz z orzeczeniem o kosztach zastępstwa procesowego za postępowanie odwoławcze.

Sąd Apelacyjny zważył, co następuje:

Apelacja nie zasługuje na uwzględnienie.

Sąd Okręgowy prawidłowo ustalił wszystkie istotne dla rozstrzygnięcia okoliczności faktyczne. Sąd Apelacyjny w całości podziela ustalenia faktyczne Sądu I instancji, czyniąc je podstawą swego rozstrzygnięcia. Także wywiedzione przez Sąd Okręgowy na podstawie tych ustaleń wnioski są prawidłowe, znajdują swoje uzasadnienie w powołanych przepisach prawa i Sąd Apelacyjny przyjmuje je za własne.

Odnosząc się do zarzutów apelacji w pierwszej kolejności należy wskazać, że nie jest dopuszczalne przeprowadzenie dowodu z akt, gdyż wbrew dosłownej treści art. 224 § 2 k.p.c. dowód taki nie istnieje (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 27 stycznia 1999 roku, II CKN 798/97, LEX nr 50747). Niezależnie od tego trzeba podkreślić, że kontradiktoryjność procesu wymaga zapewnienia, aby strony mogły przedstawić swoje racje i dowody istotne dla rozstrzygnięcia sprawy na rozprawie, z możliwością ustosunkowania się do nich. Przepis art. 224 § 2 k.p.c. stanowi jedynie wyjątek od zasady bezpośredniości, a jako taki powinien być stosowany z dużą dozą ostrożności. W ocenie Sądu Apelacyjnego Sąd I instancji powinien umożliwić pozwanej ustosunkowanie się do dokumentów z akt sprawy XV K 1199/11, w której Sąd Rejonowy w Białymstoku uznał M. O. (2) i M. O. za winnych tego, że działając wspólnie i w porozumieniu i w celu udaremnienia wykonania mającego zapaść w sprawie I C 2059/09 wyroku zasądzonego od nich roszczenie J. i M. O. (1) w kwocie 78.115,50 złotych, sprzedali Z. M. za 200.000 złotych lokal mieszkalny numer (...) przy ulicy (...) w B. z przynależnościami, udaremniając przez to zaspokojenie wierzycieli, przy czym M. O. (2) dopuścił się tego czynu, mając z powodu choroby psychicznej w znacznym stopniu ograniczoną zdolność rozpoznania znaczenia swego czynu i zdolność kierowania swym postępowaniem. Przeprowadzenie dowodu z akt tej sprawy po zamknięciu rozprawy przed Sądem I instancji nie stanowi jednak pozbawienia pozwanej możliwości obrony swych praw. Strona, której prawa zostały naruszone przez dopuszczenie dowodu z dokumentów po zamknięciu rozprawy może kontrdowodzić w postępowaniu apelacyjnym. W takiej sytuacji sąd drugiej instancji nie może powołując się na art. 381 k.p.c. pominąć nowych faktów i dowodów. W niniejszej sprawie pozwana nie zgłosiła jednak w apelacji żadnych dowodów. Pozwana nie zdołała wykazać, że dopuszczenie przez Sąd I instancji dowodu z akt sprawy XV K 1199/11 Sądu Rejonowego w Białymstoku poza rozprawą miało wpływ na treść wyroku.

Sąd Okręgowy trafnie uznał, że zaskarżona czynność została dokonana z pokrzywdzeniem powodów i szczegółowo uzasadnił swoje stanowisko. Argumenty te Sąd Apelacyjny przyjmuje za własne. To, że powodowie nie złożyli wniosku o zajęcie wynagrodzenia, renty i świadczeń socjalnych dłużników M. O. i M. O. (2), nie zlecili poszukiwania majątku dłużników, nie zajęli posiadanych przez nich wierzytelności, czy że złożyli wniosek o zawieszenie postępowania egzekucyjnego, w świetle okoliczności wskazanych przez Sąd I instancji, nie ma znaczenia dla oceny pokrzywdzenia powodów przez zaskarżoną czynność. Obecna sytuacja materialna dłużników nie była w sprawie kwestionowana i nie ulega wątpliwości, że po dokonaniu skarżonej czynności nie mają oni majątku, a pobierane przez nich świadczenia nie zapewniają powodom zaspokojenia w rozsądnym czasie. Zbytek przez nich przedmiotowego lokalu doprowadziło zatem co najmniej do odwołania możliwości zaspokojenia wierzycieli, którzy dochodzą zapłaty równowartości przywłaszczonych przez ich syna i synową rzeczy ruchomych.

Odnosząc się zaś do kwestii uzyskania przez pozwaną korzyści majątkowej wskutek zaskarżonej czynności należy podzielić stanowisko Sądu I instancji, że uzyskanie korzyści majątkowej może polegać na zwolnieniu z zobowiązania lub nabyciu prawa majątkowego, niezależnie od ceny tego nabycia. Należy jednak podkreślić, że z zebranego w sprawie

materiału dowodowego, a w szczególności zeznań stron zaskarżonej czynności - świadków M. O. i M. O. (2) wynika, że sprzedając pozwanej mieszkanie położone przy ulicy (...) w B. na poczet ceny zaliczyli wkład pozwanej w nabycie tego mieszkania przez M. O. i M. O. (2). Pozwana nabyła od M. O. i M. O. (2) przedmiotowy lokal mieszkalny de facto za połowę ceny rynkowej tego lokalu. W konsekwencji, nawet przy zaakceptowaniu prezentowanego w apelacji poglądu, że osoba trzecia nie uzyskuje korzyści majątkowej w rozumieniu art. 527 k.c. jeżeli płaci za rzecz nabytą od dłużnika cenę odpowiadającą wartości rynkowej tej rzeczy, trzeba uznać, że pozwana uzyskała korzyść majątkową wskutek zaskarżonej czynności.

Nie budzi też wątpliwości, że zaistniały pozostałe przesłanki skargi paulińskiej wynikające z art. 527 i nast. k.c., w tym również przesłanka w postaci dokonania przez dłużnika czynności ze świadomością pokrzywdzenia wierzyciela. Z zeznań stron zaskarżonej czynności, a więc pozwanej i świadków M. O. i M. O. (2) ewidentnie wynika, że zaskarżona umowa miała na celu uniknięcie przymusu egzekucyjnego ze strony powodów. Bezspornie też pozwana była świadoma tego celu, a swoje działanie tłumaczyła chęcią pomocy córce i zięciowi.

Tak więc zaskarżony wyrok odpowiada prawu i dlatego na podstawie art. 385 k.p.c. oddalono apelację.

Stosownie do art. 102 k.p.c. odstąpiono od obciążania pozwanej kosztami instancji odwoławczej z uwagi nie tylko na trudną sytuację materialną pozwanej, szczegółowo opisaną przez Sąd Okręgowy, ale także z uwagi na okoliczność, że stała się ona stroną niniejszego postępowania na skutek działań dłużników powodów M. O. i M. O. (2).

O kosztach pomocy prawnej udzielonej pozwanej z urzędu w instancji odwoławczej orzeczono stosownie do § 19 w zw. z § 13 ust. 1 pkt 2 w zw. z § 6 pkt 6 w zw. z § 2 ust. 3 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 28 września 2002 roku w sprawie opłat za czynności adwokackie oraz ponoszenia przez Skarb Państwa kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu (Dz. U. z 2002 roku, Nr 163, poz. 1348 ze zm.).